

КОСТЯНТИН МАТЕЗОНСЬКИЙ - ПЕРШИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ
МУЗИЧНИЙ ДІЯЧ ЗАКАРПАТТЯ

Цілюю природньо, що, привертючи увагу до проблем музики краю, ми звертаємося до її витоків. Одним з фундаторів професійної музики Підкарпатської Русі був Костянтин Матезонський, якому і присвячена ця стаття.

В першій половині XIX ст. на Закарпатті склалися певні умови для успішного розвитку церковного хорового співу. Цей спів знаходив підтримку у діяльності генерального капітулярного вікарія, впливового та владного Івана Чурговича. Професор Я.І.Ігтерберг писав про нього, як про „людяну високоосвічену, збирача книг, любителя музики та українського співу" /1/.

Костянтин Матезонський
/1794-1858/

Справа: Надпис на могильній
плиті К.Матезонського

Турбувався про розвиток церковного хорового співу і парох-
намісник Мукачівського монастиря, письменник, поет і музикант
Василь Долгович. «Одноголосий спів з унісон, який тримається в
більшості випадках при богослужіннях ще і сьогодні, – не міг і
не може сприяти розвитку багатоголосся, цієї першої умови хоро-
вого мистецтва!» – писав про початок хорового співу на Підкарпат-
ській Русі видатний диригент і пол.ХХ ст. Петро Милославський
/2/.

«На той час, – продовжує автор, – Підкарпатська Русь ще не
знала спеці традиції і школи хорового співу і тому якісна сто-
рона хорового життя залежала від випадкових причин, від загаль-
ної музичності окремих хорів, від смаку та стилю окремих хо-
рових керівників» /3/.

Схожа ситуація мала місце і в І пол. ХІХ ст. Саме тому ве-
личезне значення в той час мав приїзд на Підкарпатську Русь не-
відомого російського емігранта, який перебував тут під вигя-
даним прізвищем Костянтина Матезонський (1794-1858). Це була лю-
дина великих здібностей. Багато дослідників життя Матезонського
згадують, що він знав твори О.С.Пушкіна, а визначний культурний
літч крає І.Сілівка у своїх спогадах про музиканта, написаних в
1901 році згадував про переписані Костянтином Матезонським від
руки твори великого російського поета /4/.

В літературі існують думки про те, що музикант був близький
до декабристів, і через це вимушений був покинути батьківщину
після поразки декабристського руху /5/.

Прибувши в Ужгород на початку 1833 року, Костянтин Мате-
зонський запропонував керівникам місцевої греко-католицької
єпархії свої послуги в організації хору з учнів духовної семіна-
рії та гімназії. Кращавець В.Гаджега, «перевідривач» К.Мате-
зонського, так описує це подія: «Перший раз зустрічаємося з
К.Матезонським року 1833 дня 20 апреля, коли консисторія прийняла
єго або молодий клир вучував благороднейшому співу» /6/.

Перший концерт хору пройшов в Ужгороді вдало. «Матезонський
преклав такий успіх, що слід сего успіха рішено завести хораль-
ний спів до катедрального храма и єго приязно за хор-диригента
з порядочною платнею», – читаємо далі у В.Гаджеги /7/.

Це сталося влітку 1833 року, однак керівництво єпархії ви-
магало, щоб Матезонський показав документи, які засвідчують його
особу. Йому запропонували повернутися на попереднє місце роботи
в Перемишль «за бумагами». Але так як їх там не було, Костянтин

Матезонський доїхав до Мукачева, звідти дав знати єпархіальному
начальству, що його не пропустили в Галичину /8/.

В Мукачеві він зупинився в монастирі у пароха-намісника Ва-
силья Долговича, де прожив майже рік. За цей час В.Долгович звер-
тається з листами до генерального капітулярного вікарія Івана
Чурчанича, в яких запитує, чи «достане повасу Матезонський без
паспорта чи ні?» Восени 1834 року Матезонський отримує лист з
Ужгороду, в якому єпархія дає згоду взяти його на службу без до-
кументів. Про це читаємо у В.Гаджеги: «...От того часу стався
Костянтин Матезонський стало вименованым хор-регентам, платня
єго виробляе четвертьрочно тридцять флор., а кромь того подає
му в семінарії безплатно квартиру и харчована» /9/. Так було
створено перший на Закарпатті багатоголосий хор «Гармонія». Зна-
менно, що він був і першим поліфонічним хором взагалі в усій
Австро-Угорщині /10/.

В діяльності Костянтина Матезонського та створеного ним
хору «Гармонія» нас цікавить більше музична сторона справи,
але в історичній літературі залишилося дуже мало фактів пов'язан-
их саме з нею. Відомо, що хор «Гармонія» виконував те пропагу-
вав досягнення передової культури Росії, зокрема творчість компо-
зииторів Д.Бортнянського, О.Верстовського та інших музичних
митців, зразки російської та української народної пісні, яка
сприяла посиленню самосвідомості населення Підкарпатської Русі
/11/.

Особливо подобався Костянтину Матезонському романс «Чер-
ная малъ» Олексія Верстовського на слова О.С.Пушкіна. Очевидно,
в обставинах написання цього вірша були пов'язані деякі катре-
ві спогади музиканта і Матезонський дав визначити одноіменний ро-
манс своїм учням.

Спробуємо встановити, скільки ж учнів співало у першому по-
ліфонічному хорі Підкарпатської Русі? Відповідь знаходимо у Ва-
силья Гаджеги: «Сучасно (1842 р.) заведе Матезонський и одну дру-
гу просьбу, де просить становити якийсь гонорар хлопцям в хоръ.
єго ревнейше ходили на проби и в хоръ співали. Консисторія и се
просьбу выполнила, власне становили кожному из 10 хлопцям, які
в хоръ співали, ровно 5 флор. дати в гонорар из нассы церкви ка-
тедральной» /12/.

На слідуючий рік Матезонський збільшив кількість співачих
у хорі на 11 чоловік, яким «...випроси гонорар из той причини,
что индан, если менше их є, не може их добра подылати по голосах»
/13/.

Консисторія вислухала це прохання і „дозволила и смъ по 5 флор. рочно в гонорар, зачавши от 1845, од коли зачали в хоръ співати" /14/.

Важливим, на наш погляд, є питання про репертуар першого багатоголосого хору „Гармонія". Деякі відомості про твори, які виконував цей колектив, знаходимо у листі Івана Сільван до колишнього керівника хору „Гармонія", а на час написання листа (1901 р.) „хустського пароха" професора Івана Бокман: „Репертуарь хора въ то время состоялъ изъ литературныхъ пьесъ, которыя пѣлъ хоръ „рецитандо"; но кромѣ того пѣла Гармонія и композиции Бортыанского" /15/.

Лепіш цієї програми був надзвичайним, всі тільки і говорили про Матезонського та про його чудовий сліз. Постає питання, звідки ж такі точні дані мав Іван Сільван? Справа в тому, що інформація про події біля як п'ятидесятирічної давності зберігалася в місійному архіві Івана Сільван (1838-1904), колишнього учня російського емігранта.

Цікаві відомості про життя і творчість Івана Антоновича Сільван знаходимо у роботі „Очеркъ нараторусокой литературы" Євгенія Недзельського, яка побачила світ у 1932 році в Ужгороді /16/.

І. Сільван народився в 1838 році в селі Сукоко, що на Свалявині. Початкову школу закінчив у рідному селі, далі продовжував освіту в Ужгородській гімназії і навчався на богословському факультеті в Будапешті. У 1862 році єпископ Василь Попович посвятив його в священнослужителі. До своєї смерті в 1904 році Іван Сільван займав приходські кафедри у різних храмах Підкарпатської Русі, користуючись загальною повагою та пошаною /17/.

Аналізуючи літературно-поетичну творчість Івана Сільван автор виділяє в окрему групу „релігійные стихотворенія, зярые церковныя пѣснопѣнія, которыя онъ писалъ спеціально для обогащенія пѣвческаго репертуара, какъ напр. „Славословье пойте во зні", „Ангели встать", „Христосъ на материнскомъ лонѣ" /18/.

Багато з церковних пісень І. Сільван, - відомі як Недзельський, - увійшли до церковного збітку і виконувалися на просязі довгого часу /19/.

Перед нами розкрилася це одна грань таланту Івана Сільван, а саме його музична обдарованість. Отже, є підстава вважати І. Сільван одним з творців церковної музики нашого краю другої половини XIX ст.

Повертаючись до діяльності фундатора професійної музики Підкарпатської Русі Костянтина Матезонського, слід зазначити, що доки надовго з'єднала цих двох видатних людей і І. Сільван зазначив нам багато цікавих фактів про життя та творчість першого професійного музиканта нашого краю. І. Сільван так описує риси характеру „батька": „Матезонскій былъ человекомъ не дуже соощителнымъ. Выступъ Матезонского открытій, рѣшительнымъ и характер его крикій. В манерѣ его находилася определенная знатность. Былъ другомъ порядка и точности" /20/.

Продовжуючи характеристику Матезонського, автор відзначає, що „...любилъ скорее дать, какъ от другого что нибудь принять. Дѣла о которыхъ говорилъ не увеличивалъ, но точно и верно предлагалъ своимъ слушателямъ. Дожь не вышло изъ его усть никогда. Былъ мукомъ данного слова и всегда додержалъ слово. Душевный артистичарь. Былъ релігійнымъ человекомъ" /21/.

Цей портрет доповнює його як музиканта, але як важливо додати його професійну діяльність.

У роботі „батько" охарактеризований автором спілкуючи членом: „Якъ диригентъ до последней минуты выкористалъ время для обучения хора. Къ путкамъ дѣтей относился дуже терпеливо. Если разсердился ударилъ смычкомъ по головахъ малыхъ гармонистовъ такъ, что смыкъ въ сто кусахъ разлетался по воздуху. При ошибочномъ пѣніи хора, подержалъ спокойствие и самъ пѣлъ основную часть мелодіи, пона хоръ не возвратился къ порядочной мелодіи" /22/.

Костянтин Матезонскій постійно перебував в Ужгороді, за виключенням від'їздів хору на концерти за межі міста. В пам'яті нападків зберігся виступ хору „Гармонія" ужгородського кафедрального храму під час обряду поховання Працькського єпископа Григорія Тарновича в 1841 році, де хор виконував відому Пам'ятку в оброчі І. Матезонського, та виступ хору в „Натороля-Уйгель" 1848 року /23/.

Один із перших дослідників життя та творчості Костянтина Матезонського З. Гаджега, не знайшовши жодного власного твору „батька" в архіві хору, стверджував, що „Матезонскій хоть и власныхъ творевъ не писалъ и такъ не має оригинальныхъ композицій, однакъ прилично списовалъ церковныя співы. Съ твори его перешли и на насъ" /24/.

Цікаві факти про відносини, що склалися між О. Духновичем та К. Матезонським знаходимо у циклі статей нараторуського журналіста другої половини XIX ст. Олександра Гомічкова (1830-1892) на-

друкованих у газеті „Карпати“ (1885 р.) під загальною назвою „Из моих записок“. Автор стверджував, що Духнович був дружителю з „батьком“. Коли „будитель“ спробував дізнатися про тасмичне походження музиканта, напоївши свого співрозмовника вином, К. матезонський різко підвівся і сказав: „Звеш куди сягаеш, російина тасмичце не видасть“ /25/.

Оцінюючи значення творчої діяльності К. Матезонського, І. Сильвай у вказаному вище листі відзначає, що „значеніе культурной работы Матезонского есть великое“ і він „як русский человек, славянинъ осмысляет хоральное пьніе, которое является первым в этой области Махарицямъ“ /26/.

Помер Константин Матезонський у 1858 році, віддавши музичному співу Підкарпатської Русі 25 років свого життя. „Смерть постигла Матезонского 26 декабря следующего года 1858, - пише В. Гаджега, - за сям дивном хворотою запальня печини (майже)“ /27/.

За четверть століття „батько“ виховав плеяду хоральних музикантів, які продовжували традиції його школи. Символічно, що ці учні Константина Матезонського знаходилися біля „батька“ в останній момент його життя. Біля постелі помираючого вчителя читали молитви на „моходь дуні“ Андрій Медвєцій та Іван Сильвай, а в момент останнього подиху „батька“ був присутній майбутній диригент хору „Гармонія“ Михайло Лихварчин.

Таким постає перед нами зі сторінок історичних документів Константин Матезонський - перший професійний музичний діяч Закарпаття.

Л и т е р а т у р а

1. Итернберг Я.И. Мир поэзии и дружи. - Ужгород, 1979. - С.158.
2. Мидлодавскій П. Хоровое пьніе на Подкарпатской Русии //Подкарпатская Русь за годы 1919-1936. - Ужгород, 1936. - С.125.
3. Там же. - С.125-126.
4. Урїль Метеорт: Константинъ Матезонскій //Подкарпатскій земледельскій календарь за годъ 1934. - С.60.
5. Итернберг Я.И. Вказана праця. - С.156.
6. Гаджега В. Константин Матезонскій (1794-1858), перий хордиригент гр.-кат. церкви в Ужгороді //Подкарпатська Русь. Рочник VI, число I, Ужгород, януар 1929. - С.2.
7. Там же.

8. Там же. - С.5.
9. Гаджега В. Вказана праця. - С.6.
10. Історія міст і сіл Української РСР. Закарпатська область. - К., 1969. - С.21.
11. Итернберг Я.И. Вказана праця. - С.164.
12. Гаджега В. Вказана праця. - С.32-33.
13. Там же. - С.33.
14. Там же.
15. Урїль Метеорт: Константин Матезонскій //Подкарпатскій земледельскій календарь за годъ 1934. - Ужгород, 1933. - С.56.
16. М.А.Сильвай (Урїль Метеорт) Вєрїний Надзельскій. Четвертє карпаторусской литературы. - Ужгород, 1932. - С.211-220.
17. Там же. - С.212.
18. Там же. - С.213.
19. Там же.
20. Урїль Метеорт: Константин Матезонскій //Подкарпатскій земледельскій календарь за годъ 1934. - Ужгород, 1933. - С.60.
21. Там же.
22. Там же.
23. Там же.
24. Гаджега В. Вказана праця. - С.34-35.
25. Рочник VI, число I, Ужгород, януар 1929. - С.2.
26. Урїль Метеорт: Константин Матезонскій. - С.60.
27. Гаджега В. Вказана праця. - С.35.